

Innspill til arbeidet med en nasjonal strategi for kulturarenaer

Fra Norges kulturvernforbund

30. september 2026

Norges kulturvernforbund takker for muligheten til å gi innspill til den nasjonale strategien for kulturarenaer. Tilgang til egnede arenaer er avgjørende for deltakelse i kultur og frivillighet. Vi mener strategien må omfatte hele kulturfeltet, inkludert det frivillige kulturvernet.

Vi ønsker en strategi som omfatter hele kulturfeltet

Kulturvernforbundet representerer 34 landsdekkende organisasjoner, med om lag 2600 lokallag og 270 000 medlemmer. Organisasjonene forvalter og formidler kulturarv over hele landet og har aktiviteter som bidrar til læring, trivsel, inkludering og videreføring av handlingsbåren kunnskap og tradisjoner. Flere av organisasjonene er akkreditert av UNESCO som rådgivere innenfor sine ulike områder.

Kulturvernorganisasjonene jobber med hele bredden innen kulturvernfeltet, og faller således inn under flere departementers sektoransvar. Felles for alle organisasjonene, er at de alle jobber med immateriell kulturarv innenfor sine områder – med historien, kunnskapen om kulturminnet eller miljøet, og kompetansen som trengs for videre bruk. Uavhengig av hva organisasjonene jobber med, så er de også en del av *kulturfrivilligheten*, og bidrar til deltakelse, aktivitet og opplevelser landet rundt.

Vi forventer derfor at strategien favner **hele bredden av kulturfrivilligheten**, og ivaretar også våre synspunkter og behov. Vi har mange av de samme behovene som andre, spesielt ift. egnede lokaler for møter og lager, men vi har også litt andre behov. Mange av aktivitetene er knyttet til fysiske kulturminner og kulturmiljøer, som kulturhistoriske bygninger, fyr, fartøy, jernbane, naust, sjøhus og bygdetun. Dette er både møteplass, læringsarena og besøksmål. Arkiv og museer er også viktige arenaer for våre medlemsorganisasjoner.

Det er også viktig å påpeke at kulturfrivilligheten rommer aktiviteter for folk i alle aldre. Kulturarenastrategien må derfor ivareta både barn, unge og voksnes behov for egnede og tilgjengelige arenaer.

Uklar definisjon og mangelfullt kunnskapsgrunnlag

Grunnen til at vi påpeker behovet for å favne hele bredden av kulturfeltet, er en bekymring for at kulturarenastrategien vektlegger noen deler av kulturfeltet (som musikk, dans og teater), mens andre felt utelates. Dette kom tydelig frem på kulturarenakonferansen tidligere i september. Eksisterende kartlegginger dekker heller ikke vårt felt. Kunnskapsgrunnlaget som foreligger per i dag, er dermed mangelfullt.

Det må også være en tydelig definisjon på hva som legges i begrepet «arena». I prosessen så langt, har det vært vekslende bruk av begrepene «lokaler» og «arenaer». Vi mener at «arenaer» er mer dekkende.

Dette er særlig viktig for kulturvernfeltet, der selve kulturminnet ofte er arenaen.

Også Kulturalliansen har tatt til orde for en bredere definisjon av kulturarenaer i sitt innspill: «Det trengs rom for å øve, skape, fremføre, ha kurs og aktiviteter, oppbevare utstyr og møtes – i hele landet».

Strategien bør også omfatte **«vern gjennom bruk»**. Å ta vare på og bruke eksisterende bygg og anlegg er både et kulturpolitisk og et bærekraftig grep.

Det må foreligge en oversikt over hvem de ulike aktørene er innenfor kulturfeltet, for å forstå deres behov og sikre tilgang til egnede arenaer.

Kulturvernforbundet og våre medlemsorganisasjoner kan gjerne være behjelpelig med å innhente kunnskap om det frivillige kulturvernet. I dette innspillet viser til noen eksempler, og vi legger også ved en oversikt over våre medlemsorganisasjoner på siste side.

Kulturarenaer som brukes av kulturvernorganisasjonene

På kulturvernfeltet er det flere organisasjoner som enten eier eller forvalter kulturarenaer selv. Andre er avhengige av å låne eller leie, etter avtale med museer, kommunen eller andre. Dette skaper ulike barrierer og behov for tiltak. Kulturvernorganisasjonene har også ulike behov, ut fra hva de driver med.

Vi har delt inn våre behov for egnede lokaler og arenaer i følgende kategorier:

- Behov for tilgang til gratis / rimelige møterom i ulike størrelser, vanlig standard og fasiliteter – med mulighet for digitale møter
- Behov for arenaer til kurs, opplæring og formidling (for eksempel vanlige møterom (med skjerm), arkiv, verksteder, vevstuer, museer, skoler, bygningsvernssentre, fartøyvernssentre, grendehus, prestegårder og andre egnede steder).
- Behov for tilgang til kulturarven og kulturminnene, der de er (for eksempel kulturhistoriske bygg, fyrårn, fartøyvernssentre, naust, sporveismuseer mm)
- Behov for lager og arkiv, både fysiske og digitale

Felles behov for møte- og samlingslokaler

Flesteparten av våre organisasjoner trenger «vanlige» møte- og samlingslokaler, samt tilgang til lager. Møteplassene må være egnet for formålet, ha normal standard ift. fasiliteter, være tilgjengelig og gratis eller til en overkommelig pris. Både Kulturalliansen og Noregs Ungdosmlag har mange gode punkter i sine innspill i forhold til denne type arenaer. Noregs Ungdomslag påpeker blant annet at det må innføres momskompensasjon for nybygg, påbygg og ombygging av

organisasjonseide kulturbygg, og at frivillig eide kulturarenaer bør ha likeverdige rammevilkår med frivillig eide idrettsanlegg.

I motsetning til idretten der det ofte bygges nytt, vil vi gjerne bruke det som allerede eksisterer. Vi mener dette er et viktig prinsipp, også ut fra et bærekraftperspektiv. Dette er også i tråd med regjeringens egne ønsker.

Mange av våre organisasjoner bruker også museer og arkiv som møte- og formidlingsarena.

Vernede eller verneverdige bygg kan også brukes til annen kulturaktivitet, og ofte være et rimeligere alternativ enn å bruke nye lokaler. Det kan imidlertid være krevende for små frivillige organisasjoner å overta, rehabilitere og utvikle slike bygg, siden dette krever spesiell kompetanse. Det kan også være barrierer ift. ulike krav og regler, og ulik tolkning av regelverk.

Andre typer arenaer og behov for kulturvernfeltet

Bevaring og tilgjengeliggjøring av dokumentasjon og gjenstander er viktig for flere, og både kurs, formidling og aktiviteter er basert på dette. Historikere og slektsforskere må for eksempel ha tilgang til arkiv, både fysiske arkiv og digitale. Vi viser her til innspill fra Slegt og Data, som beskriver barrierer og mulige tiltak på dette området. De viser også til et godt samarbeid med Nasjonalarkivet.

Norsk Folkedraktforum har meldt inn behov for trygge plasser for oppbevaring og fremvisning av gjenstander knyttet til deres aktiviteter. For deres medlemmer er det viktig å se originalplagg, siden de jobber med rekonstruksjon. De har for eksempel en vandreutstilling av hodeplagg, og opplever at det ofte er vanskelig å finne sikre utstillingssteder. De viser samtidig til et godt eksempel: Tinghuset i Angedalen i Sunnfjord kommune (<https://misf.no/tinghuset>). Her er gjenstander som ikke er i utstilling på museene trygt oppbevart, men lett tilgjengelig for forskning, og publikum.

Mange av organisasjonene besitter selv historisk viktig dokumentasjon og materiale, som bør både forvaltes og formidles digitalt. Her er det viktig med avtaler med museer, biblioteker eller arkiv, eller å selv ha tilgang til systemer for digitalisering, som ikke er for kostnadskreven for organisasjonene. Noen av organisasjonene påpeker at det er en utfordring at biblioteker, arkiv og museer er overfylte og sliter med å prioritere det organisasjonene mener har immateriell kulturverdi.

De som jobber med husflid og håndverk, trenger egnede lokaler og arenaer der de kan utøve sin aktivitet. Det kan være behov for verksteder og arbeidsrom med gode arbeidsflater, arbeidslys, strøm, vann, ventilasjon og lagerplass for utstyr og materialer. Andre organisasjoner kan trenge større lokaler og arenaer for sine aktiviteter, som bygningsvernssentre, fartøyvernssentre og andre typer verksteder og haller. Det kan være vanskelig å få tilgang til denne type lokaler, eller leie til en overkommelig pris.

For de som jobber med bevegelige kulturminner, som jernbane, sporvogner, fly, busser og biler, kan arenaene inkludere større verksteder og haller, samt infrastruktur som gjør at kulturminnene fremdeles kan brukes. Det er viktig at slike kulturminner har egnede lokaler for oppbevaring, slik at de ikke står ute i vær og vind. Lokalene er også samlingspunkter for aktivitet og læring, kompetanseoverføring, formidling og opplevelser. Også her møter vi på ulike barrierer, som tilgang og leiekostnader, samt interessekonflikter (for eksempel der kommunen vil bruke arealene til andre formål). Riksantikvaren har nå bestilt en rapport der denne type kunnskapsmiljøer kartlegges, og hvilke utfordringer de møter på.

For organisasjonene som jobber med maritim kulturarv, som Forbundet Kysten, Norsk Forening for Fartøyvern og Norsk Fyrforening, er det kulturminnene og kulturmiljøene som utgjør deres kulturarena. Aktiviteter kan omhandle dugnader, istandsetting, kurs i navigasjon og tradisjonshåndverk, formidling av historie, seilturer for barn og unge og cafe, utstillinger og konserter på fyrene. Disse organisasjonene er også avhengige av infrastruktur og tilgang til naust, kaianlegg og landganger. Barrierer for bruk kan være tilgang til og vedlikehold av denne type infrastruktur, manglende tilskudd til istandsetting, ulike krav og regler ift. bruk, kostbar sertifisering av mannskap mm. Norsk Fyrforening påpeker at en sentral utfordring for deres del, er at de ikke kan søke tilskudd til istandsetting av fyrene, siden de er i statlig eie.

I tillegg har vi organisasjoner som eier eller forvalter ulike typer kulturhistoriske bygninger og eiendommer. Dette er deres arenaer for aktiviteter, som dugnader, kurs i tradisjonshåndverk og formidling. Dette kan også være en ramme for utendørs aktiviteter som omvisninger og historiske spel. Barrierer her kan være ulik tolkning av regelverk, utfordringer ift. klimaendringer, ulike muligheter for å få tilskudd, interessekonflikter med mer.

For flere typer kulturminner er hensynet til autentisitet et viktig premiss. Da kan andre krav, for eksempel i forhold til sikkerhet, universell utforming og energieffektivisering, bli vanskelig å imøtekomme. Man kan for eksempel ikke alltid endre utformingen i et historisk bygg for å imøtekomme nye krav, da det vil ødelegge den kulturhistoriske verdien. For de som jobber med fartøy og andre bevegelige kulturminner, er det mulighet for dispensasjon fra noen krav, for eksempel i forhold til brennstoff, for at kulturminnene faktisk skal kunne brukes. Samtidig er det noen ganger nødvendig med tilpasninger. På jernbanefeltet for eksempel, skal det innføres et felles, digitalt standardisert system for signallering og trafikkstyring på alle jernbaner i Europa. Dette må tilpasses i de historiske lokomotivene dersom de skal kunne kjøre på det nasjonale nettet. Andre ganger vil det være mulig med tilpasninger og løsninger som ivaretar flere hensyn. Fortidsminneforeningen har for eksempel fått tilskudd til å etablere et verdensarvsenter ved siden av Urnes stavkirke, der det både vil være utstilling og fasiliteter for besøkende.

Alle organisasjonene har behov for forutsigbarhet og langsiktighet for å utøve sin aktivitet, for å rekruttere medlemmer og jobbe med formidling. Forutsigbare driftstilskudd er derfor viktig for alle. Samtidig er det en svært sentral barriere. Under halvparten av organisasjonene har noen form for driftsstøtte i dag, og det har vært svært liten utvikling på feltet.

Oppsummering og eksempler på hvilke barrierer som gjelder for vårt felt

Behov for en bredere definisjon

Som omtalt innledningsvis, er det en stor utfordring / barriere, at prosessen så langt har fokusert på enkelte deler av kulturfeltet, mens andre deler (som vårt) faller utenfor. Vi mener det bør være en bredere definisjon av kulturfeltet, og at strategien bruker begrepet «arena» heller enn «lokaler».

Manglende oversikt og kompetanse

Det bør være en oversikt over det brede kulturfeltet, men en beskrivelse av de ulike aktørene. Det bør også utarbeides et bredere kunnskapsgrunnlag, som også omhandler kulturvernfeltet.

Vi ser tydelig at det mangler kunnskap om kulturvernfeltet, og oversikt over arenaer som er egnet for vårt bruk både på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Dette fører til at vårt felt utelates fra strategier og planer. Samarbeid på tvers vil være verdifullt her. Kulturvernforbundet og våre medlemsorganisasjoner kan bidra med kunnskap på nasjonalt nivå. De regionale kulturvernnettverkene kan bistå på regionalt nivå. Tilskudd til slike nettverk vil være viktig.

Det er også behov for en bedre oversikt over kulturminner i fylkene og kommunene, og at denne informasjonen deles med de som jobber med kulturarenaer.

Det trengs også bedre kompetanse om ulike krav og hensyn som kan komme i konflikt med hverandre, ift. vern, bruk, universell utforming, sikkerhet og energieffektivisering. Dette gjelder både saksbehandlere og leietakere. Dette er også viktig ift. tolkning av regelverk på kulturvernfeltet, for eksempel i forhold til bruk og dispensasjon, slik at saksbehandling og vedtak blir mer strømlinjeformet og forutsigbart.

Verdien av kulturarv bør også gjøres mer kjent på tvers av ulike sektorer. En stor utfordring på vårt felt er interessekonflikter i lokalsamfunnet – dette gjelder spesielt fysiske kulturminner der utvikling og vernehensyn blir stilt opp mot hverandre. Kulturminner- og kulturmiljøer blir ofte nedprioritert, selv om disse er viktige kulturarenaer og identitetsmarkører i lokalsamfunnet.

Fragmentert ansvar

Kulturarv og kulturfrivillighet er fordelt på flere departementer, forvaltningsnivåer og fagmiljøer. Dette gjør det vanskelig å se kulturarenaer i sammenheng og kan føre til ulik praksis og manglende samordning. Strategien bør bidra til bedre samordning på tvers av departement, avdelinger og seksjoner.

Økonomiske barrierer

Mange kulturvernorganisasjoner har begrensede driftsmidler, samtidig som leie, vedlikehold og istandsetting av lokaler og arenaer er kostbart.

Driftsstøtte er viktig for alle organisasjonene.

I tillegg bør det være mulig å få støtte til tiltak som gjør eksisterende kulturarenaer bedre egnet for frivillig aktivitet. Istandsetting av kulturarenaer bør kunne omfattes av momskompensasjonsordninger på linje med idrettsanlegg.

Det må også utvikles ordninger som gjør det mulig for frivilligheten å bruke statlig eide kulturminner og anlegg. I dag kan eierskap i seg selv være en barriere for å søke tilskudd til vedlikehold.

Tilgang til arenaer og infrastruktur

Kulturvernorganisasjonene har ulike behov, men særlig disse går igjen:

- rimelige eller gratis møte- og samlingslokaler
- arenaer for kurs og opplæring
- lager
- tilgang til kulturminner og kulturmiljøer – dette inkluderer infrastruktur der det er nødvendig
- fysiske og digitale formidlingsarenaer
- tilgang til og støtte for digitalisering av arkiv, dokumenter og annet historisk materiale

Skoler, prestegårder, museer og andre eksisterende bygg kan være viktige ressurser. Det bør legges til rette for at frivilligheten får bruke slike arenaer til en rimelig og forutsigbar kostnad.

Samarbeid med arkiv, museum og bibliotek må styrkes

Arkiv og museer er viktige samarbeidspartnere for kulturvernorganisasjonene, både faglig, som formidlingsarenaer og som steder for aktivitet og opplæring. Samtidig er samarbeidet ofte personavhengig og mangler et overordnet system.

Det bør utvikles tydelige modeller og retningslinjer for samarbeid mellom museer og frivilligheten, og settes av ressurser til dette. Frivilligheten må ses som en ressurs og investering, ikke som en administrativ belastning.

Gode eksempler finnes allerede, blant annet fartøyvernssentre og bygningsvernssentre, museumsjernbaner og samarbeid mellom museer og lokale kulturvernorganisasjoner.

I tillegg bør det utarbeides samarbeidsformer for å ivareta arkiv, dokumenter og gjenstander.

Kunnskap hos de frivillige

Når frivillige lag og organisasjoner skal bruke og kanskje også istandsette kulturarenaer, er det viktig at de har kunnskap om istandsetting, krav og regler. Dette er et punkt som er godt beskrevet i innspillet fra Norges Husflidslag.

Hva slags kompetanse eller kunnskap opplever dere at det særlig mangler lokalt eller regionalt i arbeidet med kulturarenaer?

Siden det er et fragmentert ansvar for kulturarv nasjonalt, så er ansvaret for kulturarv også fordelt på ulike avdelinger og seksjoner på regionalt og lokalt nivå. Dette fører til at noen

kulturminner forvaltes i ett departement / avdeling, mens ansvaret for kultur (og museer, immateriell kulturarv og frivillighet) forvaltes av andre departement og avdelinger. Derfor mangler det også en helhetlig politikk på feltet, og en helhetlig oversikt over kulturvernorganisasjonene og deres aktiviteter. Dette fører til forskjellsbehandling av organisasjonene, et manglende kunnskapsgrunnlag og en manglende helhet i politikken – slik vi ser her.

Etter regionreformen i 2020, ble mye av ansvaret for kulturminner og kulturmiljø delegert til fylkeskommunene og kommunene. Det var en stor bekymring for oss, siden vi vet at det mangler både kompetanse og ressurser til et nytt fagområde – som i våre øyner handler om umistelige verdier. Dette var en viktig grunn til at vi startet å etablere fylkesvise nettverk for det frivillige kulturvernet, som skulle fungere som et bindeledd inn mot myndighetene.

På grunn av det fragmenterte ansvaret, er det også, som nevnt over, en manglende forståelse for verdien av kulturminner- og miljøer, og at dette er viktige kulturarenaer som skaper stor aktivitet og engasjement i lokalsamfunnet. Dette er også viktig ift. beredskap, inkludering, tillit og demokrati (som for all kulturfrivillighet). Derfor er det viktig å ha en bred tilnærming, som nevnt innledningsvis.

Vi har også opplevd ulik tolkning av krav og regelverk på kulturvernfeltet, og ulik behandling i de ulike kommunene.

I arbeidet med kulturarenaer, er det viktig at denne problemstillingen er med, og at de som skal jobbe med kulturarenaer har kompetanse om eller samarbeider med de som har ansvar for kulturminner og miljøer.

Hvilke tiltak bør inngå i strategien?

Vi mener strategien bør:

1. **Definere kulturarena bredt**, slik at hele kulturfeltet og kulturfrivilligheten omfattes.
2. **Kartlegge kulturarenaer, aktører og behov** lokalt og regionalt.
3. **Samordne ansvar og virkemidler** på tvers av departementer og forvaltningsnivåer.
4. **Utarbeide et bedre kunnskapsgrunnlag** om kulturvernorganisasjonene og deres behov.
5. **Etablere bedre kompetanse- og kunnskapsdeling** om kulturarenaer, kulturminner, vern, bruk og tilrettelegging.
6. **Sikre tilgang til eksisterende bygg og arenaer** gjennom rimelig og forutsigbar leie. For mange organisasjoner innen kulturfrivilligheten, gjelder dette også infrastruktur på kulturvernfeltet.
7. **Sikre driftsstøtte til organisasjonene, samt nødvendige tilskudd til leiekostnader og istandsetting**
8. **Styrke tilskudd til drift, istandsetting og tilrettelegging** av eksisterende kulturarenaer.

9. **Sikre at statlig eide kulturminner og anlegg kan brukes og vedlikeholdes av frivilligheten**, med tilhørende tilskuddsmuligheter.
10. Utvikle gode samarbeidsformer mellom organisasjonene og **museer, arkiv og bibliotek**.
11. **Inkludere digitale arenaer og arkiv** som en del av infrastrukturen for kulturvern og kulturformidling.
12. Øke kompetansen hos kulturfrivilligheten ift. Istandsetting og ivaretagelse av lokaler.

Gode modeller finnes allerede

Det finnes mange eksempler på at samarbeid og samfinansiering gir gode kulturarenaer.

Slekt og Data har et godt samarbeid med Nasjonalarkivet.

Mange av kulturvernorganisasjonene samarbeider med museene, både faglig og i forhold til aktiviteter.

Fartøyvernssentre, bygningsvernssentre og museumsjernbaner kombinerer frivillighet, fagkompetanse, formidling og opplæring.

Disse sentrene er utrolig viktige for aktivitet, opplæring og rekruttering. Hardanger fartøyvernssenter er del av Hardanger og Voss museum, og omtales som et «levende museum» der du kan høre lyden av håndverkere i arbeid, og lukte friske materialer som tjære, tau og glødende smijern.

På jernbanefeltet finnes det flere museumsjernbaner, med godt samarbeid mellom museene og de frivillige miljøene. En museumsjernbane er ofte en nedlagt jernbanestrekning som blir drevet som museum, og her er det gjerne de frivillige som har spisskompetanse i forhold til drift av kulturminnet.

Noen av organisasjonene har også åpne verksteder, som medlemmer bruker og er åpne for besøkende. Kystlagene er gode eksempler her. Dette kan også være et krav fra kommunen, som eier arenaen (bygninger og havn). Lagene bidrar her til formidling av historie, håndverkskompetanse og tradisjoner rundt båtbruk og båtkultur. Dette er en fin måte å synliggjøre aktiviteten på, som også kan bidra til rekruttering og engasjement.

Et annet eksempel, er Fortidsminneforeningens prosjekt «husbruk». Under mottoet «Redde, Restaurere, Reaktivere» erverver de bygninger som forfaller, og bruker dem som arenaer for opplæring, og som deretter enten selges eller brukes videre til ulike formål – noe som igjen skal skape positive ringvirkninger lokalt. Fortidsminneforeningen har også en svært god museumsstrategi for sine besøkssteder, basert på verdiskaping i lokalsamfunnet.

Kulturminnefondet er også en svært viktig ordning, fordi den gjør det mulig for private eiere og organisasjoner å sette i stand kulturminner.

Avslutning

Kulturarenaer er kulturfeltets infrastruktur. For kulturvernfrivilligheten er arenaen ofte mer enn et lokale – den kan være selve kulturminnet, fartøyet, fyret, museet eller møteplassen.

En nasjonal kulturarenastrategi må derfor se **hele kulturfeltet i sammenheng**, og utvide kunnskapsgrunnlaget der det er behov.

Vi bidrar gjerne til dette på kulturvernfeltet.

Vi viser også til innspill fra medlemsorganisasjonene, som Norges Husflidslag og Slekt og Data, som beskriver deres behov og forslag til tiltak. I tillegg viser vi til innspill fra Norges Museumsforbund, Noregs Ungdomslag og Kulturalliansen.

Lykke til videre med arbeidet med strategien.

Vedlegg:

Oversikt over Kulturvernforbundet medlemsorganisasjoner

Norges Husflidslag
Landslaget for lokalhistorie
Slekt og Data
Fortidsminneforeningen
Stiftelsen Norsk Kulturarv
Forbundet Kysten
Norsk Forening for Fartøyvern
Norsk Fyrforening
Norges Metallsøkerforening
Norsk Jernbaneklubb
LMK (Landsforbundet for motorhistoriske kjøretøy)
Rutebilhistorisk Forening
Norsk Forening for Luftfartøyvern
Norsk Motorskøyteklubb
Foreningen Norske Museumssporveier
Norsk Slektshistorisk Forening
Arkivforbundet
Norsk Folkedraktforum
Den norske historiske forening (HIFO)
Norske Museumsvenner
Norske Akevitters Venner
Norsk Heraldisk Forening
Norges Linforening
Norsk Nuperelleforening
Memoar
Norsk Folkeminnelag
Foreningen Skipet
Norsk Byselskap
Europa Nostra Norge
Norske Historiske Spel

Assosierte medlemmer

Norges Bygdekvinnelag
Norges Luftsportsforbund
Taternes landsforening
Norsk Arkeologisk selskap